

1 לא תיהני ליה אמלתרא – מבוי הגבוה למעלה מעשרים אמה, לא
 2 יועיל להכשירו אם יש בראשו 'אמלתרא', דהיינו דבר המושך את
 3 העין שמחמתו ניכרת הקורה אף בגובה רב, דהא היכל אמלתרא
 4 הוה ליה – שהרי לפתח ההיכל היה אמלתרא, ואפילו הכי עשרים
 5 אמה הוא דגובה – ומכל מקום היה גבוה רק עשרים אמה ולא יותר.
 6 הגמרא מוכיחה מנזן שלהיכל היה אמלתרא: דתנן – ששנינו במסכת
 7 מידות (פ"ג מ"ד), חמש אמלתראות של מילה – העשויות מעץ מילין,
 8 היו על גבי – על פתח האולם, והיו עומדות זו למעלה מזו, וזו
 9 למעלה מזו.
 10 קודם שסיים המקשן את דבריו לבאר היכן מצינו שאמלתרא מועילה
 11 להכשיר קורה המונחת למעלה מעשרים אמה, הפסיקה אותו
 12 הגמרא ומקשה עליו: והא' מאי תיובתא – וכי ממשנה זו ניתן
 13 להקשות, דילמא כי תניא הוה אמלתראות פאולם תניא –
 14 שמא משנה זו של אמלתראות מדברת רק בפתח האולם, ומנזן לך
 15 שגם לפתח ההיכל היו אמלתראות. מתרצת הגמרא: והא' מאי
 16 קושיא – וכי זו קושיא היא, דילמא תבנית היכל תבנית אולם –
 17 הלא מקובל בידינו שתבנית ההיכל היתה שוה לתבנית האולם,
 18 וממילא גם להיכל היו אמלתראות.
 19 מסיים המקשן לבאר את קושייתו על רב: מכיון שלהיכל היו
 20 אמלתראות, ולא היה גבוה רק עשרים אמה, אם כן אין להחזיר פתח
 21 מבוי שיש לו אמלתרא למעלה מעשרים אמה, אלמא – ומדוע אמר
 22 רבי אילעא אמר רב שתי הלכות אלו בענין קורה: א. קורה שהיא
 23 רחבה ארבעה טפחים, אה על פי שאניה בריאה וחוקה להחזיק
 24 עליה אריח (כלומר, לבנה חצויה), כשירה. ב. ואם יש לה – לקורה
 25 אמלתרא, אפילו גבוהה הקורה יותר מעשרים אמה אינו צריך
 26 למעט. הרי שמדיון השני קשה סתירה בדברי רב, שכיון שסובר רב
 27 ששיעור פתח המבוי נלמד מפתח ההיכל, מדוע אמר שאמלתרא
 28 מועילה למעלה מעשרים אמה.
 29 מתרצת הגמרא: אמר רב יוסף, אמלתרא – דין זה שאמלתרא
 30 מועילה, אינו מדברי רב, אלא מתניתא היא – ברייתא היא, ואם כן
 31 אין סתירה בדברי רב.
 32 מבררת הגמרא: מאן קתני לה – מי שנה ברייתא זו. משיבה הגמרא:
 33 אמר אביי, והא' חמא בריה דרבה בר אבבה קתני לה – הוא שנה
 34 ברייתא זו.
 35 חוזרת הגמרא ומקשה על רב: ומכיון שבריייתא זו מוסמכת היא,
 36 קשה, ותייתי אמלתרא מתניתא – אפילו אם ברייתא היא, ולא רב
 37 אמרה, עדיין ותיקשי לרב – יקשה על רב, שמדברי הבריייתא
 38 שאמלתרא מועילה להכשיר קורה הגבוהה למעלה מעשרים אמה,
 39 מוכח שחכמים לא למדו את שיעור פתח מבוי מפתח ההיכל.
 40 מתרצת הגמרא: אמר לך רב, דל אנה מהבא – הוצא אותי מכאן,
 41 כלומר, גם אם לא הייתי אומר שחכמים למדים מפתחו של היכל,
 42 מתניתא מי לא קשיין אהדר – וכי הבריייתא אינן סותרות זו את
 43 זו, הרי בבריייתא אחת נאמר (לעיל ב), 'מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה
 44 יותר מפתחו של היכל, ימעט', ומבואר שחכמים למדו דינם מפתחו
 45 של היכל, ומאידך בבריייתא השניה נאמר, שמבוי שיש בו אמלתרא
 46 כשר גם למעלה מעשרים אמה, אלמא מאי אית לך למימר – אלא
 47 מה נותר לך ליישב ולומר, שתנאי היא – מחלוקת תנאים היא האם
 48 חכמים למדו מפתחו של ההיכל או לא, אם כן לדידי נמי תנאי היא
 49 – אף אני סבור שמחלוקת תנאים היא, ונקטתי בדעה שחכמים למדו
 50 מפתחו של היכל.
 51 דוחה הגמרא את הראיה שמחלוקת תנאים היא: רב נחמן בר יצחק
 52 אמר, בלא דברי רב שדייק מהבריייתא הראשונה שחכמים למדו
 53 מפתחו של היכל, מתניתא אהדי לא קשיין – הבריייתא אינן
 54 סותרות זו את זו, שיש לומר שלרבנן קורה מעמא מאי – מה הטעם
 55 שלפי חכמים הקורה צריכה להיות בתוך עשרים אמה, משום היבדא
 56 הטעם הוא כדי שיראו בני אדם את הקורה, ורק עד גובה עשרים
 57 אמה הקורה ניכרת לעוברים ושבים, ולכן במקום שיש אמלתרא
 58 שמושכת את העין, מועילה הקורה אפילו אם היא גבוהה למעלה

59 מעשרים אמה, שמחמת האמלתרא ניכרת הקורה, והא' דקתני –
 60 ומה שנקט התנא בבריייתא הראשונה את הלשון 'והא' מפתחו של
 61 היכל', אין כוונתו שמשם למדנו את השיעור, אלא לסימנא בעלמא
 62 – לשם סימן הזכיר את פתחו של ההיכל, שלא יטעו לומר שמוחר
 63 במבוי עד שלושים או ארבעים אמה, לכן פירש ששיעור המבוי הוא
 64 כגובה פתח ההיכל שעשרים אמה.
 65 שנינו במסכת סוכה (ב), 'סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה
 66 פסולה, ורבי יהודה מכשיר'. לדעת רב שמקורם של חכמים במבוי
 67 הוא מפתחו של היכל, ברור הדבר שמחלוקת בסוכה הוא מטעם
 68 אחר, שהרי בסוכה לא שייך טעם זה. אך לדעת רב נחמן בר יצחק
 69 שטעמם של חכמים במבוי הוא משום היכר, מבררת הגמרא האם
 70 טעם המחלוקת במבוי זהה לטעם המחלוקת בסוכה או לא.
 71 שואלת הגמרא: ורב נחמן בר יצחק, הניחא – זה יהיה מוכן אי לא
 72 סבירא ליה הא דרבה – אם אינו סובר כדעתו של רבה המובאת
 73 להלן, אלמא אי סבירא ליה הא דרבה – אולם אם הוא סובר כדעתו
 74 של רבה, דאמר רבה, שטעמם של חכמים שסוכה הגבוהה מעשרים
 75 אמה פסולה, משום דכתבי' את בני ישראל, ולמדים מכאן שצריך להיות ניכר
 76 לאדם שהוא יושב בסוכה, ורק בסוכה הגבוהה עד עשרים אמה אדם
 77 היושב בה יודע שהוא דר בפסוקה, אבל סוכה הגבוהה למעלה
 78 מעשרים אמה אין אדם היושב בה יודע שהוא דר בסוכה, משום
 79 דלא שלטא ביה עינא – משום שאין העין שולטת בגובה רב כזה,
 80 אלמא – מבואר מדברי רבה דגבי סוכה נמי בהיבדא פליגי – שגם
 81 לגבי סוכה מחלוקת רבי יהודה וחכמים היא משום היכר, האם יש
 82 היכר למעלה מעשרים אמה או לא, ואם אכן סובר רב נחמן בר יצחק
 83 את טעמו של רבה, קשה, איפלוני בתרתי למה לי – לשם מה היה
 84 התנא צריך להשמיענו את המחלוקת בשני המקומות, די היה אם היו
 85 חולקים במקום אחד, והיינו למדים שזוהי דעתם גם במקום השני.
 86 משיבה הגמרא: צריכא – לפיכך הוצרך התנא להשמיענו את
 87 מחלוקת רבי יהודה וחכמים בשני המקומות, דא' אשמעינן גבי
 88 סוכה, היינו סוברים שדווקא בהא – בסוכה קאמר רבי יהודה שיש
 89 היכר למעלה מעשרים אמה, ביון דלישיבה עבידא שלטא ביה
 90 עינא – שמכיון שהסוכה עשויה לישוב בתוכה שולטת בה העין גם
 91 בגובה רב, שכן דרך הישוב שמבטי למעלה, אבל מבוי דלהילוך
 92 עביד – שעשוי לצורך הילוך בני אדם, ואין דרך ההולך להביט
 93 למעלה על הקורה, אימא מודה להו לרבנן שפסול, לפי שאין העין
 94 שולטת בקורה. ואי אשמעינן בהא – בענין מבוי, היינו סוברים
 95 שדווקא בהא – בקורת מבוי קאמר רבנן שאינו ניכר למעלה
 96 מעשרים אמה, משום שהמבוי עשוי להילוך, אבל בהא – בסוכה
 97 אימא מודה ליה לרבי יהודה שמכיון שהסוכה עשויה לישוב בה,
 98 העין שולטת בסוכה גם אם הוא גבוה למעלה מעשרים אמה. מסיימת
 99 הגמרא: צריכא – מחמת טעמים אלו הוצרך התנא להשמיענו את
 100 מחלוקת רבי יהודה וחכמים בשני המקומות, במבוי ובסוכה.
 101 שנינו לעיל שמעל פתח האולם היו אמלתראות. וכן שאמלתרא
 102 מכשירה קורת מבוי הגבוהה מעשרים אמה. מבררת הגמרא: מאי
 103 אמלתרא – מהי אמלתרא. משיבה הגמרא: רב חמא בריה דרבה בר
 104 אבבה אמר, קיני – כמין קיני עופות שהיו בולטים למעלה מפתח
 105 האולם, ואם עשה כן על הקורה הרי היא כשירה אף למעלה
 106 מעשרים אמה. דעה נוספת: כי אהא – כשהגיע רב דימי מארץ
 107 ישראל לבבל אמר, אמרי במערבא – בארץ ישראל פירשו
 108 שאמלתרא היא פסקי דארזא – חתיכות עץ ארוז ארוכות התחובות
 109 בכותל ובולטות, ומחמת אורכן ניכרות הן לבני אדם.
 110 מבארת הגמרא במה חלקו: מאן דאמר שאמלתרא היא פסקי
 111 דארזא, סובר שכל שכן שקיני – קיני עופות מועילים כאמלתרא.
 112 שמתוך שהם חשובים ומעוררים תמיהה בלב הרואים אותם, הרי הם
 113 מושכים את העין, ומתוך כך ניכרת הקורה. אולם מאן דאמר
 114 שאמלתרא היא קיני, סובר שדווקא הם מועילים כאמלתרא, אבל
 115 פסקי דארזא – חתיכות עץ ארוז לא – אינן נחשבות אמלתרא

להכשיר קורת מבוי למעלה מעשרים אמה.

הגמרא מבררת את טעם הסובר שאמלתרא היא 'פסקי דארוזא'. שואלת הגמרא: וימאן דאמר שאמלתרא היא פסקי דארוזא – חתיכות עץ ארוז הבולטות מהכותל, מאי מעמא – מאיזה טעם הן מועילות, אם תאמר שהטעם הוא משום דנפיש משכיה – משום שאורכן רב, ויהא סוכה דנפיש משכיה – והלא סוכה גגם היא אורכה רב, וקאמר רבנן דלא – ומכל מקום סוברים חכמים שאין היא כשירה למעלה מעשרים אמה. מסיקה הגמרא: אלא הטעם של פסקי דארוזא הוא, שכיין דקא חשיב – מפני חשיבותה אית ליה קלא – יש לה קול, שמחמת חשיבותן אנשים שחים אודותן, ומתוך כך אף הקורה ניכרת.

למדנו לעיל, שלדעת חכמים קורת מבוי וסכך הסוכה הגבוהים למעלה מעשרים אמה פסולים. הגמרא תדון עתה באופן שרק מקצת עוביין נמצא למעלה מעשרים אמה. מבררת הגמרא: מה הדין במבוי אם מקצת מעובי הקורה נמצא בתוך עשירים אמה ומקצת מעובי הקורה נמצא למעלה מעשרים אמה, וכן בסוכה שמקצת הסכך נמצא בתוך עשירים אמה, ומקצת הסכך נמצא למעלה מעשרים אמה. דעת רבה בזה: אמר רבה, סוכה כסוכה דבשר הדבר, אם רק מקצת מהקורה בתוך עשרים אמה. אבל בסוכה שרק מקצת הסכך בתוך עשרים אמה, פסול.

הגמרא מבררת מה החילוק בין מבוי לסוכה. שואלת הגמרא: מאי שנא – מדוע שונה הדין בסוכה דבשר, לכאורה הטעם משום דאמר רבנן קלוש – שמתייחסים אנו לחלק הקורה שלמעלה מעשרים כאילו ניטל, ונשאר רק החלק שבתוך עשרים אמה, ומחמתו כשר המבוי ניטל, ואם כן קשה דבסוכה נמי לימא קלוש – גם בסוכה יש לומר כן, שנתייחס דבסוכה שלמעלה מעשרים אמה כאילו ניטל ואינו, ותוכשר הסוכה על ידי הסכך שבתוך עשרים. משיבה הגמרא: בסוכה אי אפשר לומר כן, משום דאי קלושת – אם נתייחס לסכך העליון כאילו ניטל, הויא לה חתמה מרובה מצילתה – תהא הסוכה פסולה משום שחמתה מרובה מצילתה, שהרי אין בחלק התחתון די סכך שתהא הסוכה צילתה מרובה מחמתה.

חזרת הגמרא ומקשה: מדוע במבוי הכשיר רבה, הלא הקא נמי – בקורת מבוי גם כן יש לפסול מטעם זה דאי קלושת – אם נתייחס לחלק העליון כאילו אינו, הויא לה קורה תנייטלת ברוח – תהא הקורה הנשארת דקה לב כך שאינה יכולה לעמוד ברוח מחמת דקותה, וקורה הניטלת ברוח אינה מכשירה את המבוי, אלא ודאי הטעם שהכשיר רבה מבוי שמקצת קורתו מונחת למעלה מעשרים אמה הוא משום שעל כרחך יש כאן קורה כשיעור, שמכיון שלמעשה לא ניטל החלק העליון של הקורה, אלא רק אמרנו שראויים כאילו הוא ניטל, על כן יש לנו לומר שנעשו בשפודין של מתכת – מתייחסים אנו לחלק התחתון של הקורה כאילו הוא עשוי משפוד של מתכת, שאפילו שהוא דק מאוד אינו ניטל ברוח, ולכן כשר המבוי, וכיון שכן חזרת הקושיא, מדוע אמר רבה שבסוכה פסול, הלא הקא נמי – גם בסוכה על כרחך לומר שמכיון שלמעשה לא ניטל הסכך העליון נמצא שסוף סוף נעשית הסוכה צילתה מרובה מחתמה מציוף הסכך העליון והתחתון, ויש להכשירה.

משיבה הגמרא: אמר רבא מפריקנא, אכן מעיקר הדין היה עלינו להכשיר גם במבוי וגם בסוכה, והטעם שחילק רבה ביניהם הוא, משום שסוכה דליחיד היא – שעשויה לתשמיש של יחיד, לא מדבר – אינו נזכר לשים לב על הכשר הסוכה, וחוששים אנו שמא ינטל הסכך התחתון וישאר רק הסכך העליון שלמעלה מעשרים אמה. אבל מבוי דלרבים – שהוא משמש את הרבים, מדבר דאחרי – מזכירים הם אחד לשני, ואם יראו שגרוב החלק התחתון של הקורה ונשארה כולה למעלה מעשרים אמה, הם יתקנוה.

הסבר נוסף לחילוק בין סוכה למבוי: רבינא אמר, סוכה שמדאורייתא היא, אחמירו בה רבנן ואסרו כשמקצת סכך נמצא למעלה מעשרים אמה, אבל מבוי שהאיסור לטלטל בתוכו הוא מדרבנן הוא לא אחמירו ביה רבנן, והתירו אפילו אם מקצת הקורה למעלה מעשרים אמה.

נוסח אחר בדברי רבה: רב אמר בר מתנה, מתני להא שמעתא דרבה איפכא – שנה את דברי רבה באופן הפוך ממה שנאמר בשמו לעיל, שכן אמר רבה, במבוי פסול, ואילו בסוכה כשירה. מבררת הגמרא את החילוק בין מבוי לסוכה. שואלת הגמרא: מאי שנא – מדוע שונה הדין בסוכה דבשר, לכאורה הטעם משום דאמר רבנן קלוש – שרואים אנו את הסכך העליון כאילו ניטל ואינו, והסוכה כשירה על ידי הסכך שבתוך עשרים, אם כן במבוי נמי לימא קלוש – גם במבוי יש לומר כן, שנתייחס לחלק של הקורה שלמעלה מעשרים אמה כאילו ניטל, ונכשיר את המבוי בקורה שבתוך עשרים. משיבה הגמרא: אי קלושת – אם נתייחס לחלק העליון כאילו אינו, הוי לה – תהיה החלק התחתון של הקורה קורה תנייטלת ברוח ואין בה שיעור להכשיר את המבוי.

חזרת הגמרא ומקשה: אם כן מדוע בסוכה כשר, הקא נמי – גם בסוכה אי קלושת – אם נתייחס לסכך העליון כאילו ניטל, הויא לה חתמה מרובה מצילתה – תהיה הסוכה פסולה משום שחמתה מרובה מצילתה, שהרי אין בחלק התחתון די סכך שתהא הסוכה צילתה מרובה מחמתה. אלא ודאי הטעם שאמר רבה שהסוכה כשירה, הוא משום שעל כרחך לומר, שמכיון שלמעשה לא ניטל הסכך העליון, נמצא שנעשית הסוכה צילתה מרובה מחתמה, וכיון שכן חזרת הקושיא, מדוע אמר רבה שבמבוי פסול הלא הקא נמי – גם במבוי על כרחך לומר, שמכיון שלמעשה לא ניטל החלק העליון של הקורה, הרי הם נעשו בשפודין של מתכת – יש לנו לראות את החלק התחתון של הקורה כאילו הוא עשוי משפוד של מתכת, שאפילו שהוא דק מאוד אינו ניטל ברוח, ולכן יש להכשיר את המבוי.

משיבה הגמרא: אמר רבא מפריקנא, אכן מעיקר הדין היה עלינו להכשיר גם בסוכה וגם במבוי, והטעם שחילק רבה ביניהם הוא, משום שסוכה דליחיד היא, אין לחוש שמא ינטל הסכך התחתון וישאר הסכך כולו למעלה מעשרים אמה, שמכיון שהדבר מוטל רק עליו, רמי אפשייה ומדבר – משים הוא אל ליבו להשגיח על כך, ואם ינטל הסכך התחתון, יתקן את הסוכה. אבל מבוי דלרבים היא – שעשוי לתשמיש הרבים, חוששים אנו שלא ישגיחו בזה, כיון שהרבים סמכי אחרי ואלא מדבר – סומכים כל אחד על חבירו, ולא מזכירים להשגיח שאם נרקבה הקורה מלמטה יתקנוה, וכדאמר רבי אינשי – שכן הוא פתגם שגור בפי בני אדם, קדרא דבי שותפי – קדרה של שני שותפים לא חמימא ולא קרירא – אינה חמה ואף אינה קרה, כלומר, שאף אם שניהם ירצו שהקדרה תהיה חמה או קרה, לא יעלה דבר בידם. כיון שכל אחד סומך על חבירו שיעשה כן.

הסבר נוסף לחילוק בין סוכה למבוי: רבינא אמר, הטעם שחילק רבה בין סוכה למבוי, הוא משום שסוכה כיון שמדאורייתא היא והכל נזהרים בה, לא בעי חיזוק – אין חכמים צריכים לחזק את קיום דיניה, ולכן לא גזרו בה על סכך שמקצתו מעל עשרים. מה שאין כן מבוי שמדאורייתא הוא, בעי חיזוק – צריך הוא חיזוק, ולכן החמירו בו חכמים ואסרו אם מקצת הקורה נמצאת למעלה מעשרים אמה.

להלכה נחלקו האמוראים בנידון זה. שואלת הגמרא: מאי הוי עלה – מהי הכרעת ההלכה בשאלה זו, אם מקצת הקורה או מקצת הסכך בתוך עשרים, ומקצת למעלה מעשרים. משיבה הגמרא: רבה בר רב עוקא אמר, זה וזה – בין במבוי ובין בסוכה, אם מקצתה למעלה מעשרים פסול. רבא אמר, זה וזה – בין במבוי ובין בסוכה, אם מקצתה למעלה מעשרים כשר.

עירובין דף ג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קלא

מצאנו הלכה בידינו מבוי שהשיעור שלה הוא באמות, והחומרא
שלה היא למדוד באמות גדולות.
תירוצ' נוסף: וְאִיבְעִיתִי אִימָא, אמנם סובר רב נחמן ששיעור אורך
המבוי הוא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וְמָה שאמר שאמת מבוי מודדים באמות
קטנות, רוב אַמּוֹת קָאמֵר – כוונתו שאת רוב שיעורי האמות בידינו
מבוי מודדים באמות קטנות, אולם את שיעור אורך המבוי יש
להחמיר ולמדוד באמות גדולות.
הגמרא עוברת לבאר את שיעור אמת סוכה. שואלת הגמרא: אַמָּת
סוּכָה שאמר רב נחמן שמשערים אותה בְּאַמָּה בֵּת חֲמִשָּׁה טפחים,
לְמַאי הִלְכָתָא – לגבי איזה דינים בסוכה יש להחמיר ולמדוד לפי
השיעור הקטן.
משיבה הגמרא: לְגוּבְהָ – שאינה כשירה אלא עד גובה עשרים אמה
(סוכה ב.), שיעור זה מחמירים אנו למדוד באמות קטנות. וְלְדוּפֵין
עֲקוּמָה – וכן לדין דופן עקומה, ששינוי במסכת סוכה (ה) לענין בית
שנפתחה תקרתו באמצעה ובסמוך לקירות הבית נשארה תקרה,
וסיכך על גבי המקום החסר, אם המרחק בין הסכך לדפנות הבית אינו
מגיע לארבע אמות (ציור א), כשירה הסוכה, שמוחשיבים את התקרה
שבצד כאילו היא חלק מהדופן, והדופן התעקמה בסופה עד שהגיעה
לסכך, שיעור זה מחמירים אנו למדוד באמות קטנות של חמשה
טפחים, ואם המרחק בין הסכך לדפנות הוא ארבע אמות (ציור ב),
שהוא עשרים טפחים, הסוכה פסולה.
מקשה הגמרא: וְהָא אִיבָא מִשְׁךְ סוּכָה בְּאַרְבַּע אַמּוֹת דִּלְקוּלָא –
הלא לענין שיעור אורך ורוחב הסוכה, שלדעת רבי צריך להיות
ארבע אמות, אם נשער מדה זו באמות קטנות יצא מכך קולא,
דְּתַנִּי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אָמַר אֵינִי, כֹּל סוּכָה שֶׁאֵין בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל
אַרְבַּע אַמּוֹת, פְּסוּלָה, ואם אמר רב נחמן את דבריו גם לדעת רבי,
נמצא שהוא מיקל להכשיר סוכה בארבע אמות קטנות, שהרי אמר
שאת כל דיני סוכה מודדים באמות קטנות.
מתרצת הגמרא: רב נחמן סובר בְּרַבְנִי, דְּאִמְרֵי שְׁאִפְּלִי אִם הַסּוּכָה
אֵינָה מְחֻקָּת אֲלָא כִּי רָאִישׁוֹ וְרוּבּוֹ שֶׁל אֹדֶם וְשׁוֹלְחָנוֹ, שֶׁהֵם שְׁבִיעָה
טפחים על שבעה טפחים, כשירה. ולשיטתם לא מצאנו הלכה בידינו
סוכה שיש להחמיר ולשערה באמות גדולות.
תירוצ' נוסף: וְאִיבְעִיתִי אִימָא, לְעוֹלָם רַבִּי הוּא – דברי רב נחמן הם
אף כדעת רבי הסובר ששיעור סוכה הוא ארבע אמות על ארבע
אמות, וְמָה שאמר רב נחמן שאמת סוכה באמה בת חמשה טפחים,
רוב האַמּוֹת קָאמֵר – כוונתו לומר שאת רוב דיני סוכה מודדים
באמות קטנות לחומרא, אולם את שיעור אורך ורוחב הסוכה יש
להחמיר ולמדוד באמות גדולות.
הגמרא עוברת לבאר את שיעור אמת כלאים, שואלת הגמרא: אַמָּת
בְּלֵאִים שאמר רב נחמן שמודדים אותה לחומרא בְּאַמָּה בֵּת שֶׁשָּׁה
טפחים, לְמַאי הִילְכָתָא – לענין אלו הלכות בכלאים לחומרא היא
למדוד באמה גדולה בת ששה טפחים.
משיבה הגמרא: לְקִרְחַת הַכֶּרֶם, וְלִמְחוּל הַכֶּרֶם. לבאר ענין זה נקדים
הקדמה קצרה.
מהלכות 'כלאי הכרם', שאסור לזרוע זרעים בסמוך לכרם, אלא אם
כן הרחק מהכרם ארבע אמות. ובתוך הכרם אסור לזרוע אפילו
במרחק ארבע אמות. אמנם ישנם אופנים מסויימים שאף הזורע בתוך
גבולות הכרם נחשב כזורע בצד הכרם ומותר לזרוע בהרחקת ארבע
אמות, ובמבואר במשנה דלהלן.
דְּתַנִּי במסכת כלאים (פ"ד מ"א-ב) קִרְחַת הַכֶּרֶם – אם חרבו כמה גפנים
ונשאר באמצע הכרם מקום פנוי מגפנים, באיזה גודל צריך שתהיה
הקרחת כדי שיהיה מותר לזרוע בתוכה, בֵּית שְׁמַאי אָמְרִים, אם יש
ריוח של עוֹשְׂרִים וְאַרְבַּע אַמּוֹת בין שורת גפנים אחת לשניה מותר
לזרוע עתה הקרחת, במרחק ארבע אמות מהגפנים, אבל אם הריוח
שבין שורות הגפנים פחות מעשרים וארבע אמות אסור לזרוע שם
כלל. וּבֵית הַלֵּל אָמְרִים, די שיהיה הריוח בין השורות שֶׁשָּׁה עוֹשְׂרִים
אַמּוֹת. וּמְחוּל הַכֶּרֶם – ואם המקום הפנוי מגפנים הוא בצד הכרם,

ומבאר רבא את טעמו, שְׁחָלָל סוּכָה תֵּנִי, וְחָלָל מְבֹי תֵּנִי – כששינוי
שיעור של עשרים אמה בגובה הסכך והקורה, הכוונה היא על חלל
הסוכה וחלל המבוי, אבל הקורה עצמה, וכן הסכך עצמו אפשר
שהיה מונחים בשפת עשרים אמה ולמעלה, וכל שכן שאם מקצת
הקורה או הסכך נמצאים בתוך עשרים אמה, שהם כשרים.
הגמרא מביאה סיוע לדברי רבא: אִמָּר לִיה רַב פֶּסָא לְרַבָּא, תַּנִּינָא
דְּמִסְיֵי לָךְ – מברייטא זו יש ראייה לדברך, מְבֹי שְׁהוּא גְבוּהָ
מִעֲשָׂרִים אַמָּה, שהוא יותר מגובה פתחו של הַיֵּכָל, יִמְעֵט גּוּבָה
הפתח כדי להכשירו. וְהָרִי פָתַח הַיֵּכָל גּוּבָה חָלָל עוֹשְׂרִים
אמה, וכיון שכן יש ללמוד שאף שיעור עשרים אמה האמור במבוי,
נאמר בגובה החלל ולא בגובה הקורה.
מקשה הגמרא על דברי רבא: אִתִּיבִיה – הקשה רַב שִׁמִּי בַר רַב
אֲשִׁי לְרַב פֶּסָא, שנינו בברייטא, מבוי שקורתו גבוהה למעלה
מעשרים אמה, הבא להתירו בַּיָּצֵד הָיָה עוֹשֶׂה, מְנִיחַ קוֹרָה מְשֻׁפָּת
עוֹשְׂרִים אמה וְלִמְשָׁת. משמע מלשון הברייטא, שצריך שעובי הקורה
יהיה בתוך עשרים אמה.
מתרצת הגמרא: אִימָא – אמור ובאר את הברייטא, שיש להניח את
הקורה משפת עשרים וְלִמְשָׁת. חוזרת הגמרא ומקשה: וְהָא לְמִטָּה
קְתַנִּי – הלא בברייטא נאמר במפורש 'משפת עשרים ולמטה'.
מתרצת הגמרא: הָא קָא מְשַׁמְעָ לָן – דין זה באה הברייטא
להשמיענו בתיבת 'ולמטה', דְּלִמְשָׁת בְּלִמְעָלָה – ששיעור גובה המבוי
למטה, דהיינו עשרה טפחים, שזה לשיעור גובה המבוי למעלה, מָה
לְמַעְלָה חָלָל עוֹשְׂרִים – כשם שהדין שלא יהיה המבוי גבוה למעלה
מעשרים אמה הוא בחלל המבוי, ואם הקורה מונחת בשפת עשרים
ולמעלה כשר, אֵף לְמִטָּה חָלָל עוֹשֶׂה – כך השיעור של למטה
מעשרה טפחים הוא בחלל המבוי, דהיינו שצריך להניח את הקורה
למעלה מעשרה טפחים, אבל אם הניחה בתוך עשרה טפחים פסול,
משום שבפחות מחלל של עשרה טפחים אינו נקרא מבוי. וביאור
דברי הברייטא הוא כך, 'מניח קורה משפת עשרים', כלומר, משפת
עשרים אמה ולמעלה, ומוסיפה הברייטא, 'ולמטה', כלומר, וכן
למטה, שאם בא לעשותו נמוך, צריך שישאיר חלל של עשרה טפחים
ויניח את הקורה רק משפת עשרה טפחים ולמעלה.
הגמרא דנה מהו גודל ה'אמה' בידינו שונים: אִמָּר אֲבִי מִשְׁמִיָּה דְּרַב
נַחְמָן, אַמָּת סוּכָה וְאַמָּת מְבֹי – האמות שנאמרו בידינו סוכה ומבוי,
מודדים אותן בְּאַמָּה בֵּת חֲמִשָּׁה טפחים, ואילו אַמָּת בְּלֵאִים – האמה
שנאמרה בידינו כלאים מודדים אותה בְּאַמָּה בֵּת שֶׁשָּׁה טפחים.
ממה שחילק רב נחמן בין סוכה ומבוי לכלאים משמע שבכל מקום
נוטים להחמיר, אלא שבסוכה ומבוי החומרא היא למדוד באמה
קטנה, ואילו בכלאים החומרא היא למדוד באמה גדולה. הגמרא
תדון עתה האם בכל עניני סוכה, מבוי וכלאים הוא כך.
שואלת הגמרא: אַמָּת מְבֹי שמודדים בְּאַמָּה בֵּת חֲמִשָּׁה טפחים,
לְמַאי הִלְכָתָא – לגבי איזה דינים במבוי יש להחמיר ולמדוד לפי
השיעור הקטן.
משיבה הגמרא: לְגוּבְהָ – לדין גובה המבוי, שעליו להיות גבוה לא
יותר מעשרים אמה, ומחמירים למדוד שיעור זה באמות קטנות של
חמשה טפחים. וְלִפְרִיצַת מְבֹי – וכן לענין מבוי שאחד מכתליו נפרץ,
ששינוי להלן (ה) שאם הפירצה רחבה מעשר אמות נפסל המבוי
ואסור לטלטל בו, שיעור זה אנו מחמירים למדוד באמות קטנות של
חמשה טפחים.
מקשה הגמרא: וְהָא אִיבָא מִשְׁךְ מְבֹי בְּאַרְבַּע אַמּוֹת דִּלְקוּלָא –
הלא לענין שיעור אורך המבוי, שלמדנו להלן (ה), שרק מבוי הארוך
ארבע אמות יותר יתיר וקורה, אם נמדוד שיעור זה באמות קטנות
יצא מכך קולא, שהמבוי כשר אפילו אם אורכו כשר ארבע אמות
קטנות, ומדוע אמר רב נחמן שאת כל דיני מבוי מודדים באמות
קטנות.
מתרצת הגמרא: רב נחמן סובר בְּמֵאן דְּאָמַר כְּשִׁית רַב יוֹסֵף (להלן טו)
הסובר ששיעור אורך המבוי הוא בְּאַרְבַּע טַפְחִים, ולפי שיטתו לא

דהיינו בין הגפנים לגדר, **בית שמאי** **אומרים** ששיעורו הוא שכל שיש בין הגפנים לגדר **שש עשרה** **אמות** מותר לזרוע שם, במרחק ארבע אמות מהגפנים. **ובית הלל** **אומרים**, די שיהיה בין הגפנים לגדר **שתיים עשרה** **אמות**.

ממשיכה המשנה ומבארת: **איזו היא קרחת הכרם** שעליה נחלקו בית שמאי ובית הלל, **כרם שחרב אמצעיתו** מגפנים ונשאר מקום פנוי, אזי לדעת בית הלל אם **אין שם מרחק של שש עשרה אמות** בין שורת גפנים לחברתה, **לא יביא רוע לשם כלל**, משום שמקומה בטל לגבי הכרם, ונחשב כמו הכרם עצמו. אולם אם **היו שם שש עשרה אמה** בין שורת גפנים אחת לחברתה, **נותן לו כדרי עבודתו** – כלומר, מרחיק ארבע אמות מעיקרי הגפנים שבכל צד, שארבע אמות הסמוכות לכרם מיועדות ל'עבודת הכרם' לחרוש סביבו בשורים ולבצור אותו בעגלות, ואסורים בזריעה כמו הכרם, **וזהו רוע את המותר** – ורשאי לזרוע את שמונת האמות הנותרות שבאמצע [ציורים ג, ד]. טעם הדבר, לפי ששיעור שדה חשוב הוא ארבע אמות, ופחות משיעור זה מתבטל לכרם שבצידו, לפיכך אם במרכז הקרחה נשאר פחות משמונה אמות [לאחר שהורדנו משני הצדדים את שיעור 'עבודת הכרם'], אם נחלק שטח זה לשנים יהיה בכל אחד מהחלקים פחות מארבע אמות, לפיכך הכרם שבצד אחד מבטל מחצית אחת והכרם שבצד השני מבטל את המחצית השניה, ונמצא שכל השטח בטל לכרם ונחשב כמותו, אך אם במרכז הקרחה נשאר שמונה אמות, אף אם נחלק את השטח לשנים יהיה בכל אחד מהחלקים שיעור חשוב של ארבע אמות, ואינו מתבטל כלפי הכרם שבצידו.

ואיזהו מחול הכרם, זהו מקום הפנוי מגפנים **בין הכרם לגדר**, שאם **אין שם שתיים עשרה אמה** פנויים מגפנים **לא יביא רוע לשם**, לפי שארבע אמות הסמוכים לכרם הם 'עבודת הכרם', ובארבע אמות הסמוכים לגדר אין הדרך לזרוע אלא מפקירים אותם, נמצא שמה שנשאר באמצע אין בו שיעור שדה שהוא ארבע אמות, ובטל לגבי הכרם. אולם אם **היו שם שתיים עשרה אמה** פנויים מגפנים, **נותן לו כדרי עבודתו** – כלומר, מרחיק מהכרם ארבע אמות כשיעור עבודת הכרם, **וזהו רוע את הנשאר** [ציור ה]. ולענין שיעורים אלו של קרחת הכרם ומחול הכרם, מחמירים אנו למדוד באמות גדולות, שעד שאין בהם שיעורים אלו באמות בנות ששה טפחים לא יביא רוע בתוכם.

מקשה הגמרא: איך סתם רב נחמן ואמר, אמת כלאים באמה בת ששה, **והא אפא רצופים בארבע אמות דלקולא** – הלא מצינו בהלכות כלאים את דין 'רצופים' ו-כרם ששורותיו נטועים בצפיפות רבה, שאם נמדוד בו באמות גדולות יצא מכך קולא, ו**כדתנן** (כלאים פ"ה מ"ב), **כרם הנטוע על פחות מארבע אמות** – כרם אשר בו המרחק בין שורת גפנים לחברתה הוא פחות מארבע אמות, **רבי שמעון אומר**, **אינו נחשב כרם**, מכיון שאין לגפנים את שיעור המקום הנצרך לעבודתם, אלא דינו כגפן יחיד שדי להרחיק ממנו ששה טפחים ולזרוע. **והכמים אומרים** שהוא נחשב **כרם** ויש להרחיק ממנו ארבע אמות, **והטעם**, משום **שרואין את האמצעיים** – השורות האמצעיות **באילו אינם קיימים**, כלומר, אנו רואים כאילו בין שורה לשורה חסרה שורה אחת, והמרחק בין השורות הנותרות הוא יותר מארבע אמות, והן מצטרפות להחשב כרם. ובדין זה לדעת רבי שמעון, אם נמדוד באמות גדולות נמצא שהקלנו, שאם הריחוק בין השורות כשיעור ארבע אמות קטנות עדיין אינו כרם ומותר לזרוע בסמוך לו.

מתרצת הגמרא: רב נחמן נקט **כרפן**, **האמרי היו כרם** – הסוברים שגם אם אין ארבע אמות בין שורה לחברתה נחשב כרם, ולשיטתם לא מצאנו הלכה בכלאים שיש להחמיר בה ולשער באמות קטנות. תירוצו נוסף: **ואיבעית אימא**, **לעולם** דברי רב נחמן אמורים אף כשיטת רבי שמעון, ומה שאמר שאמת כלאים באמה בת ששה טפחים, **רוב אמות קאמר** – כוונתו לומר שאת רוב האמות של כלאים מודדים לחומרא בששה טפחים, ולא את כולן.

הגמרא מביאה שיטה נוספת בשיעור גודל האמות של מבוי, סוכה וכלאים: **ורבא משמיה דרב נחמן אמר**, **כל אמות** – הן של מבוי וסוכה והן של כלאים, משערים **באמה פת ששה** טפחים, **אלא** החילוק בין אמות מבוי וסוכה לאמות כלאים הוא, **שהללו שוחקות** – אמות כלאים מודדים באמה שוחקת, כלומר בטפחים גדולים, שהאצבעות מרווחות כאדם השוחק ששפתיו פסוקות ומרווחות. **והללו עצבות** – ואילו אמות מבוי וסוכה מודדים באמה עצבה, דהיינו בטפחים מצומצמים, שהאצבעות דבוקות זו לזו [ציור ו], כאדם עצב ששפתיו דבוקות זו לזו.

מקשה הגמרא על דעת אביי: **מיתיבי**, **כל אמות שאמרו חכמים** למדוד בהם, משערים אותם **באמה פת ששה** טפחים, **ובלכרי**